

9. Риклтон К. «Помнить о возможном поражении России». Псевдореферендумы Кремля Центральной Азии встретила молчанием. *Радио Азаттык*. 05.10.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/pomnit-o-vozmozhnom-porazhenii-rossii-tsentralnaya-aziya-vstretila-molchaniem-psevdoreferendумы-kremlya/32065424.html>
10. Москва «возмущена», Астане не по нраву ее «тональность». Эхо слов украинского дипломата. *Радио Азаттык*. 05.10.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-russia-controversy-over-ukrainian-ambassador-s-remarks/32066514.html>
11. Президент Касым-Жомарт Токаев провел встречу с Председателем КНР Си Цзиньпином. *Официальный сайт Президента Республики Казахстан*. 14.09.2022. URL: <https://akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokaev-provel-vstrechu-s-predsedatelem-кnr-si-czinpinom-1482656>
12. Алимова Е. Отдаление от медведя и приближение к дракону, или Усиливается ли Китай в Центральной Азии? *Радио Азаттык*. 08.08.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/central-asia-chinas-role-rafaello-pantucci/31975286.html>
13. Стэндиш Р. Страны на замену. Турция и Китай воспользуются тем, что Россия увязла в войне в Украине – они усиливаются в Центральной Азии. *Радио Азаттык*. 12.06.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/turkey-china-see-opportunity-in-central-asia-after-moscows-ukraine-invasion/31893780.html>
14. Риклтон К. Визиты Си Цзиньпина и папы римского: почему они выгодны Казахстану? *Радио Азаттык*. 16.09.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/vizity-si-tsinpinina-i-papy-rimского-pochemu-oni-vygodny-kazahstanu-/32035725.html>

УДК 94 : 323.2 (575.4)

О.М. Цапко

кандидат історичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ТУРКМЕНИСТАНУ

У статті розкрито сутність та основні ознаки політичного розвитку сучасного Туркменістану. До таких ознак належать наступні: кланово-трибальний характер функціонування державних інституцій країни; жорстка централізація системи державного управління; наявність позаконституційних владних повноважень керівника держави; грубе порушення прав людини; відсутність ефективної та дієвої опозиції існуючій владі тощо.

Зазначені характеристики політичної системи Туркменістану доповнюються наявністю в ній карально-репресивних органів та корупції, яка на сьогодні носить системний характер, пронизуючи всі щаблі влади Туркменістану. Усе це сприяє дедалі більшій ізоляції Туркменістану від світових глобалізаційних процесів та відставання його у своєму соціально-економічному та політичному розвитку.

Ключові слова: Туркменістан, політична система, опозиція, кланово – племінний принцип, інвестиційний клімат, економіка, пострадянський простір.

Features of the Political Development of Turkmenistan

The article is dedicated to the analysis of the main features of Turkmenistan's modern political development. The country is characterized by the clan-tribal model of the state institutions' functioning; harsh centralization of the state governance; unconstitutional powers of the country's leader; rude violations of the human rights; absence of the effective opposition to the ruling regime etc.

These features of Turkmenistan's political system are enhanced by the apparatus of repression and systemic corruption at all levels of the state institutions. As a result, these processes accelerate the isolation of Turkmenistan from the globalization process and decline of the political and socio-economic development of the country.

Keywords: *Turkmenistan, political system, opposition, clan-tribal principle, investment climate, economy, post-soviet area.*

Виходячи з політичної теорії, політична система держави передбачає перш за все наявність політичних інститутів, які представляють упорядковану сукупність, єдиний механізм, що визначає політичну організацію суспільства. Основу цих інститутів складає політична влада, яка діє на різних рівнях і виконує різноманітні суспільні функції [1, с. 383].

Щодо політичної розвитку нинішнього Туркменістану, то на сьогодні вона являє собою яскравим прикладом жорсткої авторитарної системи, в якій історично складені кланово - племінні чинники були поєднані із залишками радянського тоталітаризму.

В цьому відношенні слід зазначити, що у період XVIII–XIX ст. на території Туркменістану проживало 40 племен і 120 родів, серед яких ключову ролі відігравали шість найбільших племінних об'єднань: теке (текінці), йомуди (емуди) салири і сарики, ерсари і бовдури [2, с. 50]. При цьому, кожне плем'я-земляцтво мало свій діалект та асоціювало батьківщину з територією свого фактичного проживання.

Зазначений кланово-племінний порядок зберігся і в радянський період [3, с. 204]. Запроваджуючи такі зміни, Москва намагалася сформулювати своєрідну систему стримувань і противаг, яка дозволяла підтримувати внутрішньополітичну стабільність в республіках Центральної Азії і Туркменістан в цій системі не був винятком [3, с. 207].

Все призвело до того, що у Туркменістані на момент проголошення його незалежності в 1991 р. була сформована політична система в якій загально визнані і прийняті демократичні конституційні норми перетворюються на своєрідний «красивий фасад», за яким криється жорстка тоталітарна система. Так, у прийнятій в 1992 р. Конституції Туркменістану передбачається поступовий перехід туркменського суспільства від радянської системи влади до демократичної [4], однак нове керівництво країни на чолі з першим президентом країни С. Ніязовим, фактично знівелювало зазначене конституційне положення.

Все це дало підстави сучасним українським дослідникам Р. Жангожі та Т. Метельовій кваліфікувати політичну систему як диктатуру з особливостями східних деспотій» [5, с. 214].

Всі ці вади політичного розвитку Туркменістану негативно відобразилися і на його економічному розвитку, оскільки в країні майже не вироблялося високотехнологічної продукції [6].

Тому подальший економічний розвиток країни пов'язувався її керівництвом з освоєнням багатющих запасів корисних копалин. Однак в умовах жорсткого контролю з боку держави навіть різке зростання експорту газу і нафти позитивним чином не вплинуло на зростання рівня життя широкого загалу громадян країни, оскільки владна верхівка акумулює в своїх руках майже 80 % прибутків [7].

Однак, всі ці недоліки і прогалини компенсувалися цілою низкою популістських краків з боку керівництва держави у соціальній сфері. Так, С. Ніязов з метою формування іміджу «захисника інтересів всіх громадян Туркменістану» запровадив безкоштовне користування населення газом, водою, електроенергією і сіллю, а також невисокі ціни на основні продукти харчування та паливо [8]. Схожої політики дотримувався і наступник Ніязова Г. Бердимухамедов.

Такі характеристики політичної системи Туркменістану доповнюються наявністю в інституту корупції. Так, в індексі сприйняття корупції за 2020 р. Туркменістан перебував на 165-му місці, хоча ще в 2016 р. був 154-м. У межах регіону Центральної Азії показники саме Туркменістану є найкритичнішими (найкращі – у Казахстану) [9].

Наступною особливістю політичного розвитку Туркменістану формування культу особи її керівників. Зокрема першого президента країни С. Ніязова було наділено майже необмеженими владними повноваженнями.

У жовтні 1993 р. туркменський парламент (Халк Маслахати) присвоїв Ніязову ім'я Туркменбаші («батько туркменів»), а в грудні 1999-го він стає довічним президентом Туркменістану [10]. Оскільки сам Ніязов є

вихідцем з ахальських текінців, основні посади в центральних органах державного управління, обіймають представники цієї етнічної групи [11].

Симптоматично, що за період правління С. Ніязова в Туркменістані було створено понад 14 тис. його статуй і погрудь.

В 2001 р. С. Ніязов вида «Рухнаму» (туркм. «Книга духу») [12], в якій він позиціонує себе як засновник сучасної туркменської національної ідеології.

Після смерті С. Ніязова, його наступник Г. Бердимухамедов, теж продовжив політику формування вже власного культу особи. Правда, на початках свого правління він намагався провести певні демократичні реформи. Які були пов'язані з поступовим згортанням культу особи С. Ніязова [13].

Однак, згодом Г. Бердимухамедов почав вибудовувати власну владну вертикаль, яка базувалася на його одноосібній владі. На початках він поступово позбувся осіб, які зрештою привели його до влади – т. зв. «групи 29» на чолі з колишнім керівником служби охорони С. Ніязова – А. Реджеповим [14].

Далі, ідучи слідом за своїм попередником, Г. Бердимухамедов присвоїв собі титул «Аркадаг» (Покровитель). При цьому, державно-політичне управління Г. Бердимухамедова, так само як і його попередника, залишається закритим, у ньому переважає сімейно-клановий характер формування владної верхівки. Створена Г. Бердимухамедовим модель політичної системи Туркменістану, функціонує в рамках суворої ієрархії, де пріоритетними є особиста відданість президентові та родинно-кланові зв'язки. Так, згідно з розміщеною у ЗМІ інфограмацією сьогодні майже $\frac{3}{4}$ державних чиновників є текінцями, тобто представниками племені, вихідцем якого є і сам Г. Бердимухамедов.

При цьому, клановість системи державного управління поєднується з яскраво з вираженим nepотизмом. Інформація про родичів-високопосадовців є максимально утаємниченою; зазвичай окремі факти стають відомі завдяки журналістським розслідуванням. Іноді спливають окремі факти про сина президента Туркменістану Сирдара Бердимухамедова, в якому вбачали наступного президента держави. В лютому 2020 р. 38-річний син Бердимухамедова Сирдар став міністром промисловості і будівельного виробництва [15]. Саме тоді в експертному середовищі почала допускатися думка, що чинний керманіч готує собі правонаступника на посаді президента Туркменістану.

У березні 2022 р. С. Бердимухамедов після проведених дострокових президентських виборів, став третім президентом Туркменістану, що

дозволяє зробити висновок про збереження влади кланом Бердимухамедових в державі.

Важливою рисою, політичного розвитку Туркменістану, є відсутність в країні будь-якої опозиції та ЗМІ. Слабкість туркменської опозиції пояснюється передусім незначною соціальною базою її підтримки та відсутністю в країні демократичних традицій. Через це Туркменістані і надалі продовжує існувати однопартійна система. Єдиною офіційно зареєстрованою політичною партією в країні залишається Демократична партія Туркменістану (ДПТ), що являє собою по суті колишню Компартію республіки, яка лише змінила свою назву. У складі керівництва Демпартії, як і в керівництві держави загалом, також преважають вихідці з найвпливовішого туркменського племені теке. Те саме стосується і найбільш наближеної до владної верхівки країни, громадської організації Туркменістану – Гуманітарної асоціації туркменів світу, яка була створена у травні 1991 р. [16].

У неформальній опозиції ахальським текінцям перебували представники нетекінських етнорегіональних структур, зокрема громадський рух Туркменістану «Ватан», представлений головне вихідцями з північного Туркменістану. В іншій опозиційній політичній силі, Республіканській партії Туркменістану, переважали вихідці з південних регіонів країни. Також у середині 90-х рр. ХХ ст. відбулася спроба відродження Комуністичної партії Туркменістану. Ініціатива в цьому питанні належала представникам західних туркмен – йомудів, які традиційно виступають за надання їхньому регіонові широких автономних прав.

Як виняток, в середовищі туркменської інтелігенції діє народний рух «Агзібірлік». Ця організація проголосила своєю метою національне відродження туркменського народу та його самобутньої культури. Окремі пропозиції, які звучали з боку лідерів «Агзібірлік», враховувалися чинною владою, зокрема при підготовці закону про мову, встановленні Дня пам'яті, організації Конференції туркменів світу тощо.

Всі інші політичні організації, які в тій чи іншій мірі виступали проти авторитаризму діючої Туркменської влади мусила виїхати за межі країни, де вони продовжили свою діяльність. Так, у 1993–1995 рр. в Москві діяв Фонд культурного і ділового співробітництва «Туркменістан» на чолі з колишнім міністром закордонних справ республіки А. Кулієвим [16]. Незабаром під тиском туркменської влади Фонд розпався, а два його найактивніші діячі – М. Есенов і Х. Союнов – отримали політичний притулок у Швеції, де разом із іншими емігрантами з центрально-азійських республік видають журнал «Центральна Азія». Емігранти, що мешкають у Західній Європі, створили Союз демократичних сил Туркме-

ністану, однак про їхні реальні зв'язки з батьківщиною або про вплив цієї організації на ситуацію в країні говорити щонайменше передчасно.

Важливою особливістю політичного розвитку нинішнього Туркменістану його зовнішня політика. 12 грудня 1995 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалює резолюцію «Постійний нейтралітет Туркменістану», за яку проголосувало 185 членів ООН. Таким чином, статус постійного нейтралітету було закріплено як міжнародним законодавством, так і внутрішніми доктринальними документами, що допомогло вирішити важливе стратегічне завдання щодо забезпечення національних інтересів Туркменістану як суверенного суб'єкта міжнародних відносин. Сам термін «нейтралітет» міцно ввійшов у свідомість туркменського народу, а 12 грудня оголошено національним святом – Днем нейтралітету [17, с. 20].

Однак з часом, так добре розпропагована туркменським керівництвом політика перетворилася на політику ізоляції Туркменістану від навколишнього світу. Прикриваючись цією політикою, керівні кола Туркменістану фактично утаємничують від світової спільноти, зокрема від міжнародних правозахисних організацій, інформацію про реальне становище в країні.

На думку більшості експертів, в ході реалізації політики нейтралітету туркменське суспільство опинилося поза межами світової спільноти. З цього приводу Лука Анческі зазначає, що основною метою реалізації Туркменістаном цієї політики, стало забезпечення чинного режиму від зовнішнього тиску на нього з боку лідерів демократичних держав та світової громадськості, щодо відсутності пропагованих в Конституції держави демократичних свобод та грубого порушення прав людини.

На межі ХХ–ХХІ ст. ми помічаємо прагнення тогочасного туркменського керівництва суттєво обмежити закордонні контакти. Так, у відносинах зі США та європейськими країнами Ашгабат робить ставку виключно на економічну співпрацю, зокрема на налагодження зв'язків із керівництвом нафтових компаній та окремими представниками політичного істеблішменту цих країн, які одночасно виступали лобістами інтересів туркменської верхівки на міжнародному рівні. Самі ж міждержавні та міжурядові відносини з цими державами було зведено до мінімуму через сформовану репутацію «найрепресивнішого» на пострадянському просторі політичного режиму.

Щодо відносин з країнами СНД, то Туркменістан фактично відособився від міжнародного культурного співробітництва з ними, а від 1999 р. запровадив візовий режим з ними. Окрім того, після невдалої спроби державного перевороту С. Ніязов у квітні 2003 р. відмовився пролон-

гувати угоду з РФ про подвійне громадянство і запропонував мешканцям з подвійним громадянством до 22 червня 2003 р. стати громадянами Туркменії або залишити межі країни [18], що спричинило ускладнення російсько-туркменських відносин.

Після смерті С. Ніязова в 2006 р. політичний і економічний курс країни не змінився. Нейтралітет донині виступає прапором, під яким реалізовується зовнішня політика країни. Хоча новим керманічом країни Г. Бердимухамедовим було взято курс на активізацію туркменської зовнішньої політики. 20 березня 2008 р. Г. Бердимухамедов підписав указ, що затверджує основні аспекти зовнішньополітичної стратегії Туркменістану на 2008–2012 рр., який ґрунтується на політиці позитивного нейтралітету [19]. За своїм змістом цей указ спрямовувався на захист національних інтересів Туркменістану, зокрема подальше зміцнення його позицій в міжнародній політиці. Особливу увагу в цьому документі приділено розвитку відносин із сусідніми країнами, зокрема з Іраном, Узбекистаном, Казахстаном, Азербайджаном, Афганістаном тощо [20].

Від цього моменту, Ашгабат енергійно реалізовує багатовекторну стратегію, встановлюючи і розвиваючи відносини зі значною кількістю держав світу.

Поряд із цим, президент Бердимухамедов намагається позиціонувати свою країну як претендента на регіональне лідерство. Так, він проголосив 2021 рік «Міжнародним роком миру та довіри» [21]. Крім того, у своїй сьогоднішній зовнішній політиці Туркменістан намагається виступати як принциповий прибічник мирного вирішення всіх міждержавних суперечностей.

Від 2013 р. офіційний Ашгабат починає приділяти значну увагу ініційованій КНР ідеї «Один пояс, один шлях». З цього приводу МЗС Туркменістану разом із Інститутом міжнародних відносин у березні 2022 р. організувало велику міжнародну конференцію «Дипломатія великого шовкового шляху: від минулого в майбутнє».

У конференції взяли участь 23 країни, зокрема Туреччина, США, Китай, РФ, Велика Британія, Індія, Іран тощо. Основними обговорюваною темою було економічне й культурне співробітництво між країнами, які були залучені до реалізації проєкту «Один пояс, один шлях».

На конференції дискутувалися зокрема питання всебічної співпраці між країнами історичного регіону Шовкового шляху. У своїй вступній промові на конференції міністр закордонних справ Туркменістану Р. Мередов зазначав, що його держава, яка надійно забезпечує стабільність і безпеку у своїй внутрішній політиці може виступати і надійним геоекономічним і геостратегічним мостом між різними країнами світу, транспорт-

ним коридором для перевезення товарів, місцем для ефективної реалізації різноманітних комерційних та інфраструктурних проєктів [22].

Однак, на практиці ця політика спрямована на захист не національних інтересів туркменського суспільства і держави, а інтересів лише владної верхівки Туркменістану. Нинішнє туркменське керівництво цю політику розцінює передусім як маневрування між геополітичними силами у своїх інтересах шляхом відмови від участі в різного роду «міждержавних альянсах із жорстко регламентованими функціями та обов'язками їхніх членів».

Російське повномасштабне вторгнення на територію України, яке розпочалося 24 лютого 2022 р., стало для Туркменістану, так саме як і інших країн Центральної Азії своєрідним тестом на його зовнішньополітичну зрілість. Від позиції цієї країни, на сьогодні значною мірою залежать ступінь зовнішньополітичної підтримки російської агресії щодо України та ефективність західних санкцій проти Росії, що зрештою на пряму впливає на хід самої російсько-української війни. Однак, з самого першого дня війни, керівництво країни повністю замовчувало наявність російського вторгнення в Україну. Зазначена подія також не висвітлюється у туркменських ЗМІ. Все це дало підстави представникам міжнародного експертного середовища констатувати, що туркменська зовнішня політика позитивного нейтралітету є політикою типового радянського чиновника – «зайвий раз не висовуватись». 7 квітня 2022 р. відбулася телефонна розмова новообраного президента Туркменістану С. Бердимухамедова з В. Путіним, в якій черговий раз було наголошено на необхідності «подальшого укріплення туркмено-російського співробітництва, особливо в рамках «каспійської п'ятірки» [23].

На сьогоднішній день замість терміну «війна» місцеве Туркменське інформгентство «ТДХ» винайшло власне формулювання, а саме «складні обставини, які виникли в Україні» [24]. У жовтні 2022 р. посольство Туркменістану в Україні виступило із заявою, в якій закликала своїх громадян залишити територію країни «у зв'язку з воєнним станом, що продовжується на території України, а також посиленою загрозою ракетного обстрілу» [25]. Втім, це повідомлення провисіло на сайті посольства недовго – вже за 4 дні воно було безповоротно видалено разом зі сторінкою сайту.

Проте в публікаціях прес-служб іноземних урядів і незалежних ЗМІ за кордоном туркменські чиновники та президент регулярно обговорюють російсько-українську війну, зустрічаючись зі своїми іноземними колегами. З яких позицій відбувається це обговорення, залишається лише здогадуватися.

Поряд із цим, наявна в країні корупція і повна відсутність прозорої системи регулювання створили досить несприятливий клімат для закордонних інвестицій, а рішення про їх допуск і надалі залишаються політично вмотивованими й обговорюються в кожному конкретному випадку у вищих ешелонах влади.

За таких обставин ми помічаємо двоякість зовнішньої політики Туркменістану, коли з одного боку його керівництво пропагує миролюбну політику невтручання у внутрішні справи та розвиток дружніх відносин з усіма державами, з іншого боку, як зазначає Аннет Бор, «аморфний характер нейтралітету дозволяє керівництву країни «розкручувати» концепцію, яка підходить на всі випадки життя, здавалось би навіть у суперечливих обставинах» [26, с. 7].

Нинішня ситуація дає підстави констатувати кризу політики нейтралітету, яку намагаються проводити керманічі Туркменістану. На сьогодні ця політика перетворилася у політику перетворилася у політику замочування і лавірування. Внаслідок цього, ми спостерігаємо відсутність чіткої зовнішньополітичної позиції, адже на сьогодні Туркменістан не засудив російську агресію стосовно України та не дав чіткої політичної та правової оцінки злочинам, які чинять російські окупанти на тимчасово окупованій українській території.

Таким чином, усі наведені вище ознаки загалом дають підстави стверджувати наявність тоталітарного характеру у розвитку туркменської політичної системи.

Більш, як тридцятирічний період незалежного розвитку Туркменістану засвідчив відсутність поступу до демократичних цінностей. У країні відсутня реальна демократична конкуренція, яка витіснена переважно конкуренцією кланів, а сам політичний процес у державі спрямований на задоволення інтересів лише певної частини політичної верхівки країни коштом низів. За роки незалежності у Туркменістані посилювалася лише структура президентської влади, натомість інші державні структури послаблювалися, а паростки громадянського суспільства взагалі викорінювалися. Відсутня внутрішньопартійна демократія, а критика з боку опозиції фактично цілковито заблокована. Все це сприяє дедалі більшій зовнішньополітичній відособленості країни від глобалізаційних процесів сучасного світу.

Окрім того, всі вищезазначені вади політичного розвитку сучасного Туркменістану черговий раз засвідчили зовнішньополітичну несамостійність країни, значну економічну і політичну залежність її політичного режиму від зовнішньої підтримки.

Використані джерела та література:

1. Соколов В., Кольцов В. Туркменістан: еволюція політичної системи. *Наукові записки*. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. С. 383 (381–388).
2. Ляшенко Т. Національна ідея в країнах Центральної Азії: особливості формування. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Кураса*. 2010. № 3 (47). С. 250.
3. Международные отношения в Центральной Азии. под. ред. А.Д. Богатурова. Москва: АСПЕНТ ПРЕСС, 2018. 559 с.
4. Конституция Туркменистана. Ашгабад, 1997. 34 с.
5. Жангожа Р., Метельова Т. Незалежний Туркменістан: демодернізація. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору: монографія / за ред. А. Г. Бульвінського. Київ: ДУ «Ін-т всесв. історії НАН України», 2017. 288 с.
6. Страны мира. Экономика Туркменистана. URL: <http://iformatsiya.ru/asia/374-yekonomika-turkmenistana.html>.
7. Соколов В. Н. Туркменистан: история и современность: [монография]. Одесса: Астропринт, 2011. 288 с.
8. Blank S. The Strategic Implications of the Turkmenistan – China Pipeline Project. *China Brief*. 2010. Vol. 10. № 3. URL: <http://www.intelligencequarterly.com/2010/02/the-strategic-implications-of-the-turkmenistan-china-pipeline-project>.
9. Центральная Азия в Индексе восприятия коррупции. URL: <http://theopenasia.net/articles/detail/tsentralnaya-aziya-v-indekse-vospriyatiya-korrupsii>.
10. Кадыров Ш. Туркменистан: институт президентства в клановом постколониальном обществе. URL: <http://www.eurasia.ru>.
11. Petersen, Alexandros. Central Asia's New Energy Giant: China. *China in Central Asia*. 2013. URL: <http://chinaincentralasia.com/2013/06/29/central-asias-new-energy-giant-china/>.
12. Туркменбаши С. Рухнама. Ашхабад: Туркменская государственная издательская служба, 2005. с. 234.
13. Осадчук І.Ю. Особливості формування та функціонування правлячої еліти в контексті «патронажного президенталізму» в Туркменістані. *Питання політології*. 2014. № 132. С. 61–62.
14. Бор А. Туркменистан: власть, политика и петроцентризм. Программа по России и Евразии. 2016. Март. 10 с
15. Туркменістан: президент призначив свого сина міністром. URL: <https://www.radiosvoboda.org/news-turkmenistan-sy>.
16. Калишевский М. Туркменистан: Оппозиция в тисках «башизма». 2014 г. 25 Марта. URL: <http://www.cisnews.org/news/tm/7763-oppoziciya-v-tiskah-bashizma.html>
17. Мирзеханов В., Тюпаков М. Доктрина позитивного нейтралитета и внешнеполитические приоритеты постсоветской Туркмении. *Центральная Азия и Закавказье*. 2018. № 3. С. 20.
18. Нейтралітет Туркменістану: «що завгодно і прямо протилежні речі одночасно». URL: www.radiosvoboda.org.
19. Opening Event to Launch the International Year of Peace and Trust Was Held in Ashgabat, Turkmenistan”. *CPNN*. URL: <https://cpnn-world.org/new/?p=22836>, (Дата обращения: 17.07.2021).
20. Федеров Ю. 2007. Туркмения: время перемен? Индекс безопасности. 2007. № 3–4 С. 91–113. URL: http://www.pircenter.org/kosdata/page_doc/p2643_1.pdf.
21. Selçuk Çolakoğlu. The New Concept of Turkmenistan's Foreign Policy. *Asia Pacific*

- Studies. URL: <http://www.asianpacificcenter.org/turkmenistan-foreign-policy.html>, (Дата обращения: 17.07.2021)
22. Turkmenistan Hosts Conference on Global Peace. *Trust AA*. URL: aa.com.tr/en/world/turkmenistan-hosts-conference-on-global-peace-trust/2186969, (Дата обращения: 17.07.2021).
 23. Сердар Бердымухамедов и Владимир Путин обсудили сотрудничество в энергетике. URL: <https://russia.tmembassy.gov.tm/ru/news/109041>
 24. Слабкість Китаю та Росії на прикладі Туркменістану. URL: <https://glavcom.ua/columns/pyrkalo/slabkist-kitaju-ta-rosiji-na-prikladi-turkmenistanu-876508.html>.
 25. Дмитро Кулеба закликав ОБСЄ підтримати створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії РФ проти України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-zaklikav-obsye-pidtrimati-stvorennya-specialnogo-tribunalu-shchodo-zlochynu-agresiyi-rf-proti-ukrayini>.
 26. Половинко В. Я устал, я. Аркадаг. *Новая газета*. URL: <https://novayagazeta.ru/articles/ia-ustal-ia-arkadag>.

УДК 94:323.2+327 (575.4)

Т.О. Метельова

кандидат філософських наук, доцент

ТУРКМЕНИСТАН: ВІД ПАТРІАРХАЛЬНОГО МИНУЛОГО ДО АВТОРИТАРНОГО СЬОГОДЕННЯ

Серед пострадянських країн Туркменістану належить особливе місце. І не лише тому, що за запасами газу ця невелика за чисельністю населення країна посідає четверте місце у світі. А передусім тому, що політичний шлях, яким після розпаду СРСР попрямував Туркменістан, був надзвичайно неординарним за своїми виявами, однак типовим за суттєвими ознаками для сучасних азійських диктатур/деспотій, для яких характерні сакралізація вождя та його необмежена влада. Отримавши незалежність, Туркменістан певний час зберігав інерцію руху в демократичному напрямку. Однак ненадовго зберігши демократичну риторіку, далі країна рухалася безпрецедентним шляхом, що не дозволяв їй ідентифікувати себе з будь-якою міжнародною спільнотою.

Одним із найважливіших чинників внутрішньої політики Туркменістану був і незмінно залишається родоплемінний устрій туркменського суспільства і номенклатурно-політичного істеблішменту, в умовах якого за часів першого президента Ніязова цілеспрямовано розбудовувалася одна з форм тоталітаризму, що поєднувала ознаки фашистської та комуністичної диктатур з особливостями східних деспотій. Виявлено,